

Hankintatöiden paikallinen organisointi.

E. A. S o p a n e n.

Aluksi lienee tarpeellista luoda lyhyt silmäys metsähallituksen hankintatoiminnan kehitykseen aivan sen alkuvaiheista alkaen. Samoin on paikallaan muistuttaa kuulijoille, minkälaista arvostelua tämä valtion liiketoiminnan muoto on saanut osakseen ennenkaikkeaa ostajain ja eri valtion viranomaisten taholta. Viranomaisilla tarkoitan tässä revisiolaitosta ja valtion tilintarkastajia.

Hankintatoiminnan voidaan katsoa alkaneen tämän vuosisadan alussa, sillä senaatin päätöksellä vuodelta 1902 metsähallitus velvoitettiin hankkimaan polttopuita valtion rautatielle. Vuosi vuodelta nämä hankinnat laajenivat niin hyvin määrilleen kuin alueelleenkin, sillä v. 1910 toimitettiin jo tällaisia hankintahakkuuta 32 hoitoalueessa. Rinnan polttopuun kanssa hakattiin myös huomattavat määrät ratapölkkyjä, rakennushirsiä sekä aitatolppia. Ensimmäisen maailman sodan aikana hakkuut laajenivat edelleen, sillä metsähallituksen oli luovutettava halkoja paitsi rautateille myös valtion muille laitoksille sekä osittain Venäjällekin vientiä varten.

V. 1918 jälkeen tapahtui olennaisia muutoksia metsäteollisuuden alalla Venäjän markkinoiden meiltä kokonaan sulkeuduttua. Viennillemme saatiin uudet markkina-alueet lännestä ja puun jalosteitten kysyntä muodostui hyvin vilkkaaksi. Tästä oli seurauksena, että myös metsähallituksen hankintatoiminta laajeni käsittämään kaiken puutavaran.

Silloin hakattiin niin vaneeri- kuin sahapuitakin, paperipuita, mänty-paperipuita, yleensä kaikkea teollisuuden tarvitsemää ainespuuta rinnan halkojen kanssa. Ulkomaan kaupankin alalla otettiin ensimmäiset askeleet toimittamalla ostajamaihin kaivospuita, pylväitä sekä muita järeitä erikoispuita. Tämä vilkas hankintatoiminta jatkui koko itsenäisyytemme ajan aina toiseen maailmansotaan saakka. Viime sotien aikana oli myös metsähallituksen hankintatoimistolla oma raskas osuutensa kannettavana, mutta se aika on jokaisella vielä tuoreessa muistissa, joten sitä ei tarvitse tässä enää kerrata.

Tässä yhteydessä olisi mielenkiintoista esittää prosenttuaalisia lukuja hankintamyyntien osuudesta koko metsähallituksen myynneistä, mutta asia tulee julkisuuteen toisessa yhteydessä, joten sen voimme sivuuttaa. Sen verran tulkoon kuitenkin mainituksi, että sahapuiden osuus on vuosina 1925—46 ollut n. 36 %, paperipuiden 65 %, mänty-paperipuiden 64 %, kaivospuiden 63 % sekä polttopuiden 58 % koko metsähallituksen myynneistä, vaihdellen eri vuosina kylläkin aika huomattavasti.

Tällainen on lyhyesti hankintatoiminnan kehitys sen alkutaipaleelta nykypäiviin.

Katsokaamme sitten, kuinka tämä uusi »yrittäjä» otettiin vastaan puutavaraa käyttävän teollisuuden taholta. Alkuvuosina ei julkisempaa vastustusta ollut havaittavissa, mutta sikäli kuin hankintatoiminta laajeni,

alkoi hiljaisesti itänyt vastustus muuttua myös avoimeksi arvosteluksi, hui-pentuen v. 1927 ostolakkoon. Mainittuna vuonnahan huutokaupan alkaessa eräs suuryhtiön johtaja ilmoitti, että ostajat eivät tule tekemään huutokaupassa mitään tarjouksia, kuten sitten tapahtuikin. Lakon syyksi ilmoittivat ostajat m. m. sen epämääräisyyden mikä liittyy metsähallituksen hankintojen suorittamiseen, tukkien huonon apteerauksen, koska apteerauksessa otetaan huomioon vain myyjän edut samoin myös liian myöhäisen toimitusajan, metsähallitus oli nim. myyntiehdossa sitoutunut toimittamaan puut toukokuun 15 päivään mennessä. Myös ostajat olivat suuresti huolissaan siitä, että valtio, ryhtyessään harjoittamaan hankintatoimintaa, saa tällä tavoin huonommat kantorahat kuin myymällä puutavaran pystyy. Lakon todelliset syyt olivat syvemmällä, ei huoli valtion heikkojen kantorahojen pelosta ajanut ostajia tähän meille ennen kuulumattomaan offensiiviin, vaan pelko siitä, että metsähallitus harjoittamalla hankintatoimintaa, saa tämän kautta korkeampia kantorahoja niin hyvin hankinta- kuin pystymyynnissäkin, siis kilpailun pelko. Tämä välinäytös meni nopeasti ohi ja ostajat tulivat entiseen tapaan tarjouksineen ja puut tulivat myydyksi. Eikä tällaista tapausta ole myöhemmin enää sattunut, vaan ostajat kaiken todennäköisyyden mukaan pitävät metsähallituksen hankintamyynnejä luonnollisina ja ehkä valtiolle edullisena myyntimuotona.

Metsähallituksen hankintatoimisto ei ole myöskään revisiolaitoksen ja valtion tilintarkastajain taholta saanut erikoisen suopeata arvostelua. On jokavuotinen ilmiö, että mainitut viranomaiset kertomuksissaan tuovat esille hankintoja, jotka ovat antaneet heikomman kantorahan kuin vastaavanlaisissa olosuhteissa pystymyynti tahi ovat olleet kokonaan tappiota tuottavia. Ja koska valtion metsätalouden tarkoitus on tuottaa valtiolle mahdollisimman suuria tuloja, päätyvät tilintarkastajat arvostelussaan siihen, että pystymyynneille on annettava edullisimpana myyntimuotona etusija.

Tämänkin arvostelun perusteellinen selvittäminen olisi täällä paikallaan mutta se veisi meidät liian kauaksi annetusta aiheesta, joten se täytyy jättää käsittelyn ulkopuolelle.

Myönnettäköön kuitenkin rehellisesti, että valtiontilintarkastajilla on ollut käytettävissään ja tulee varmaan olemaan sellaista aineistoa, joka erikseen otettuna ja arvosteltuna metsähallituksen koko hankinta-aineistosta johtaa kielteiseen arvosteluun. Tällöin herää kysymys, voidaanko jotain tehdä, että erillisetkin tapaukset voitaisiin supistaa mahdollisimman harvalukuisiksi ja siten taittaa arvostelulta ainakin pahin kärki. Omasta puolestani vastaisin kysymykseen myönteisesti.

Metsähallituksen hankintatoiminnasta on annettu eri vuosina kiertokirjeitä ja ohjeita, joissa hankintatoiminnan järjestelyt kirjanpidon kohdalla on mielestäni viety niin pitkälle kuin ne kiertokirjeissä ja ohjeissa yleensä voidaan esittää. Edellä mainitsemani kiertokirjeet ovat 18/1 1934 N:o 24145, 29/1 1934 N:o 24198 ja 22/3 1934 N:o 29525. Mutta näissä määräyksissä ei puututa n. s. kenttäpuoleen ollenkaan, vaan on se jätetty kunkin aluemetsänhoitajan oman järjestelykyvyn varaan. Kun kuitenkin kokemus joka päivä näyttää, että kenttätehtävät käsitetään joka puolella maata omalla tavallaan, lienee paikallaan, että yritetään tässä ylimalkaisesti hahmotella hankintatöiden paikallista järjestelyä keskustelun pohjaksi, ei niin paljon teille hyvät virkatoverit, jotka jo entuudestaan tiedätte asiat, mutta vietäväksi työnjohtajistolle, joille monellekin asia lienee tunte-

maton, muistaen kuitenkin, että tämä suunnittelu ei täysin sovi joka paikkaan.

Ensiksi tulee kysymykseen hakkausten sijoittaminen. Hakkausten sijoittamisessa on yleensä liian orjallisesti seurattu metsien metsänhoidollista tilaa. Niin tärkeä ja edelleen huomioonotettava kuin metsänhoidollinen tekijä onkin, on kuitenkin entistä enemmän korostettava liiketaloudellisten ja käytännöllisten näkökohtain merkitystä. Hakkuiden sijoittaminen hajallisesti milloin sinne, milloin tänne yksinomaan metsänhoidollisten vaatimusten mukaisesti saattaa aiheuttaa taloudellisia tappioita.

Hakkuiden sijoittamisessa on tehtävä yhtenäinen etäämmälle tähtäävä suunnitelma, jolloin voidaan hyväksi käyttää uittoväylien ja maakuljetus-teiden tarjoamat edut sekä sijoittaa riittävästi varoja kuljetusolojen kehittämiseen koko hakkuupiiriä silmälläpitäen. Näin yritetään saada toiminnan kohteena oleva hakkuualue kokonaisuudessaan mahdollisimman edullisesti niin käsitellyksi, ettei sinne lähiaikoina tarvitse hakkuuta sijoittaa. Muistaen kuinka huomattavan osan kustannuksista huoltomenot aiheuttavat, voidaan tällöin edullisimmin suunnitella huoltoon tarvittavat majoituspaikat, huoltotiet y. m. useamman vuoden ajaksi.

Hakkuuta sijoitettaessa tulee kiinnittää myös huomio uittoväyliin. Ei ole viisasta lähteä hakkaamaan perkaamattoman väylän vaikutusalueelta kuten on tapahtunut, sillä puut jäävät useimmiten väylään. Asian suhteen on oltava kiinteässä yhteydessä piiri-insinöörien kanssa. Sikäli taas kuin uittoväyliä kunnostetaan, on hakkuut sijoitettavat heti väylän valmistuttua sen vaikutuspiiriin, jolloin rakenteet ovat parhaimmillaan ja niiden hyöty suurin.

Jos taas kuljetusolojen kehittämättömyys on yhtenäisen hakkaussuunnitelman esteenä, on hyvissä ajoin esitettävä metsähallitukselle ohjelma niiden korjaamiseksi.

Edellä esitetty hakkuiden keskittäminen koskee niin hyvin hankinta- kuin pystymyynnejäkin. Tällaiseen keskitykseen oikeuttaa jopa velvoittaa meidät metsähallituksen kiertokirje 5/11 1946 N:o 198/2366—46.

Kun siis olemme saaneet hakkuualueen suunnitelluksi ja leimatuksi, tulevat kysymykseen n. s. valmistavat työt. Työmaalle on määrättävä työnjohtajisto, joka johtaa ja valvoo töiden suoritusta. Nyhän hoitoalueissa on jo useinkin riittävä määrä koulunkäynnystä työnjohtajistoa, joten »ukko-herran» määrääminen ei monastikaan tuota vaikeutta. Mutta jos havaitaan, ettei koulunkäynyt työnjohtaja omaa niitä ominaisuuksia, joita vastaavalta työnjohtajalta vaaditaan, voidaan ukkoherraksi määrätä käytännöllisen kokemuksen omaava koulunkäymätönkin mies. On muistettava, että vastaavasta työnjohtajasta riippuu työmaan onnistuminen. Työnjohtajan ensimmäisiin tehtäviin kuuluu huollon järjestely. Miehistön asunnot, tallit y. m. on saatava nopeasti kuntoon, miesten muonat, hevosten rehut työmaalle, jotta työmaa olisi valmis ilman kahnauksia ottamaan työvoimaa vastaan. Työmaiden huoltoon kaikessa laajuudessa tulee entistä enemmän kiinnittää huomiota, sillä huollon onnistumisesta riippuu ratkaisevasti työväen saanti. Ei ole oikein mukavaa kuultavaa, kun huollon tarkastajat tarkastusmatkoilta palattuaan kertovat, kuinka paljon metsähallituksen työmaat ovat jälessä sen ja sen yhtiön työmaista huollollisissa asioissa.

Työmaalla tulee olla myös vastaavalla työnjohtajalla riittävä määrä, mutta ei liikaa, apulaisia. Tällaisia ovat joko- ja mittamiehet, jotka tavallisesti vastaava-tyonjohtaja ottanee. Työmaan kasöörin ottaa aluemetsänhoitaja, jolle myös kasööri on suoranaudessa vastuussa. Tilinpidolliseen

puoleen on kiinnitettävä entistä tarkempaa huomiota, koska kokemus on osoittanut vastuuntunnon huomattavasti höltyneen.

Tiet ja varastoalueet on suunniteltava ja raivattava hyvissä ajoin ennen hakkuun alkua ja niin, että niitä mikäli mahdollista voidaan käyttää toisenakin hakkuukautena. Samoin tulee hakkuualueen palstoitus suorittaa ennen hakkuun alkua ja palstat merkitä juoksevaa numerointia käyttäen palstakartaan.

Valmistelutöiden jälkeen tulee kiinnittää huomio töiden varsinaiseen suoritukseen. Hakkuutyömaillahan valmistetaan monenlaista tavaraa ja työnjohdosta riippuu, että raaka-aine käytetään mahdollisimman edullisesti. Kaivos-, paperi-, sulfaatti- ja rullapuuksi on tehtävä kaikki sellainen raaka-aine, josta noiden tavarain laatuvaatimuksia vastaava tavaraa saadaan, mikäli kaikella tällaisella tavaramalla on menekkiä. Haloksi jää silloin sellainen aines, josta arvokkaampaa tavaraa ei tule.

Järeän puun suhteen tulee apteeraukseen kiinnittää entistä enemmän huomiota. Ei ole pyrittävä aina saamaan sahatukkiin mahdollisimman suurta kuutiota, vaan tulee ottaa huomioon myös ostajan edut ja katkoa leimikko sahausteknisesti oikein, tällöin arvostelu vähenee ostajainkin taholta ja lopulta tällainen katkomistapa on koko maan kannalta edullisin. Mikäli leimikossa on erikoispuita, on nämä luonnollisesti sellaisiksi tehtävä annettujen ohjeiden mukaan.

Metsähallituksen hankintatavara on niin Sotevan kuin ulkolaisten ostajainkin puolesta arvostettu laadultaan ja tekotavaltaan korkealle ja nämä ominaisuudet tulee edelleen säilyttää, koska vielä tulee aika, jolloin nämäkin tekijät vaikuttavat hintaan.

Ajotöiden onnistuminen riippuu suurelta osalta teiden huollosta. Tämä pätee varsinkin tällaisina aikoina, jolloin hevosille ei ole antaa väkirehua eikä aina heiniäkään tarpeeksi. Teiden kunnostamisessa ja hoidossa ei voida kitsastella. On pyrittävä jääteihin, kuten suuressa osassa maata jo lieneekin laita. Ajokustannukset tulevat tällöin huokeammaksi ja tavarantoimitus varmemmaksi.

Vetovarastojen järjestelyjen kohdalta lienee sota-aikana menty rauhan ajoista pahasti taakse päin.

Sota-aikoinahan oli pääasia saada tavaraa mahdollisimman paljon varastoihin, järjestyksestä voitiin tinkiä. Mutta normaaleihin oloihin päästyä tulee myös varastojärjestykseen kiinnittää tarpeellista huomiota. Kukin tavaralaji tulee ajattaa omaan paikkaansa, tämä jo uitto- ja kuljetustöiden takia. Tulokseen tässäkin mainituksi eräs kömmähdys asian selvittämiseksi. Eräässä hoitoalueessa myytiin samalle ostajalle pinotavara kuten sahapuutkin ja ostaja halusi jättää pinotavaran ylivuotiseksi, mutta huomattava osa sahapuista oli ajettu pinotavaran taakse, joten ei auttanut muu kuin panna kaikki tavarat uittoon, vaikka väylä oli jo ennestään yli kuormitettu. Mikäli tavarat myydään kaukokuljetusreitillä varten, ei ostaja katsele hyvillä mielin sekalaista varastoa, josta hänen täytyy poimia tavaransa sieltä täältä ja tämä sama hankaluus on esillä myös hoitoalueella itsellään, mikäli se joutuu tavaraa kuljettamaan varastosta edelleen. Varastojärjestys tulee niin suunnitella, että kukin tavaralaji saadaan suoremmita hankaluuksitta tarpeen mukaan liikkeelle, olkoon kyseessä auto-kuljetus tai uittoonpano.

Ostajain taholta on kiinnitetty varsinkin järeän puun suhteen, hankintatoimiston huomiota heikkoon varastojärjestykseen. Kautta aikojenhan tukit on ajettu varastoihin niin, että tukkien latvat ovat tasassa, mikäli

kyseessä on kuutiojalkakauppa. Tällaista järjestystä vaatii tukkien joustava ja kunnollinen mittaus jo luovutusta varten. Järjestyksen aikaansaaminen tässä suhteessa ei aiheuta kustannuksia. Kunhan vain varastomiehille annetaan selvät määräykset järjestyksen säilyttämisestä, huolehtivat he kyllä, että ajomiehet purkavat kuormansa annettujen ohjeiden mukaisesti ja näin saataisiin tämäkin ostajain huomautus vähitellen pois pyyhityksi.

Hankintatoimistossahan joudutaan harjoittamaan suuressa määrässä myös varsinaista kaukokuljetusta autoilla, rautateitse ja uittaen. Autoenempää kuin rautatiekuljetuksesta ei tässä yhteydessä tarvitse tarkemmin eritellä, sillä ne kulkevat omaa latujaan. Mutta uitosta haluaisin mainita vähän tarkemmin. Näyttää siltä, että aluemetsänhoitajat karttaisivat yksityisuittoa, koskapa melkein säännöllisesti esitetään puutavara myytäväksi uittoväylän varrella. Näinhän on tapahtunutkin, sillä hankintatoimisto ei halua pakottaa sellaiseen työhön, jossa asianomaiset toimeenpanijat epäilevät epäonnistuvansa. Näin asian ollen ei myöskään metsähallituksella ole minkäänlaisia kokemukseen perustuvia uitto-kustannuksia eri väyliltä, vaan kaupan teossa saadaan tyytyä ostajain esittämiin monasti hyvinkin epämääräisiin kustannuslukuihin. Tämä asiain tila on varsinkin tänä syksynä säännöstelystä vapaututtua tuottanut suurta erimielisyyttä kaupan hieronnassa. Käsittääkseni olisi pyrittävä hankkimaan omaan kokemukseen perustuvia kustannuslukuja varsinkin sellaisilta yksityisuittoväyliltä, joita pitkin joudutaan useamman vuoden aikana uitamaan. Tässä saattaa tapahtua silloin tällöin epäonnistumisia, mutta ei niistä pitäisi säikähtää, vaan tulisi seuraavalla kerralla varmistua välttämään aikaisemmin epäonnistumisen aiheuttaneet syyt. Näin saataisiin omalta taholta jonkinlaisia lukuja ja voitaisiin myös ostajain kanssa neuvotella vähän tasaveroisemmin. Luonnollisesti uittoon on valittava tehtävänsä täysin hallitseva »piällysmies».

Varsinkin hakkuu- ja ajotöiden loputtua ei työnjohto voi vielä asettaa lepäämään, vaan on sen myöskin suoritettava niin sanotut jälkityöt, jotka ikävä kyllä usein laiminlyödään. Tällöin tulee kysymyksen kämppien siistiminen ja kunnostaminen uutta hakkuukautta varten, mikäli niitä uudella työmaalla voidaan käyttää. Samoin tulee huoltaa ja kunnostaa työmaan kalusto, joka nykyarvoissa voi edustaa hyvinkin huomattavia pääomia ja varsinkin tänä aikana tulee kaluston huoltoon ja säilyttämiseen kiinnittää entistä suurempaa huomiota, koska kaikista tarvikkeista on ja tulee vielä pitkät ajat olemaan huutava puute. Eräs tehtävä jälkitöissä lienee käsitykseni mukaan kokonaan hankintatöiden kohdalta laiminlyöty. Pystymyenneissä vaaditaan hakkuuttajalta, että hän hakkuun loputtua puhdistaa polut, puot sekä varastoalueet hakkuutahteista. Mielestäni tämä tehtävä kuuluu myös omien hankintojen suorituksiin ja aluemetsänhoitajien tulee valvoa, että näin todella tapahtuu. Muistettakoon, että eräs virkaveljemme asiantuntijalausunnossaan revisiokonttorille on myöskin aikanaan maininnut tästä hankintatöiden laiminlyönnistä, vaikkapa tällaiset työsuoritukset eivät suuria olisi kantorahoihin vaikuttaneetkaan.

Edellisessä hahmottelussa ei ole pyritty tuomaan esille mitään uutta työmaiden järjestelyjen suhteen, on vain kerrattu kaikille näissä töissä mukana olleille vanhoja, tunnettuja asioita. Tätä kertausta on pidetty tarpeellisena jonkinlaisen yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi metsähallituksen hankintatöissä ja jos tämä suunnitelmallisuus johtaa hankintatoiminnassa parempaan taloudelliseen tulokseen, on tarkoitus saavutettu. Esityksessä ei ole kajottu moniin kysymyksiin, jotka nykyinen aika erikoi-

sesti asettaa työnjohtajistolle. Eräitä tällaisia olisi m. m. kysymys työnjohdon suhtautumisesta työväkeen sekä koko laaja huoltokysymys. Jokaiselle on kuitenkin jo täysin selvää, että tällaisten tehtävien onnistunut hoitaminen voi ratkaisevasti vaikuttaa työmaan kulkuun. Ei riitä, että työnjohtajisto on vain ammattinsa taitavaa, sen täytyy olla myös sosiaalisesti oikein ajattelevaa, kyetäkseen oikeudenmukaisesti hoitamaan työmailla esiintyvät tehtävät.

Ja lopuksi, ei parhaimmat ohjeet eikä yksityiskohtaisemmatkaan määräykset kykene ihmeitä aikaan saamaan, jos yksinomaan niiden varassa toimitaan. On kuljettava työmailla kuten elämässä yleensä, silmät auki, on käytettävä hyväksi toisten ja omia kokemuksia, muistaen että oppia ikä kaikki.